

Martin Buber

A DÖNTŐ SZÓ A SZÍV SZAVA (A 73. zsoltár)

*Bizony jó az Isten Izraelhez,
Azokhoz, akiknek szívük tiszta.*

*Mégis, csaknem megbicsaklott lábam,
kevés híján botladozott léptem,
hiszen féltékeny voltam a hencegőkre,
mert láttam a bűnösök békéjét.
Bennük nincs szorongás,
benőjük egészséges, hájas,
emberi gyötrelmet sosem tapasztalnak,
embert erő csapás sosem sújtja őket.
Ezért gőg a nyakláncuk,
s igazságtalanság cicomája ékesíti őket.
Hájukból kidülled szemük,
s végigvonulnak benne a szív mesterkedései.
Gúnyolódnak és gonoszságot beszélnek,
elnyomást hirdetnek fölényeskedve.
Szájukkal az eget érik,
nyelvük a földet fenyegeti.
Ezért így szólnak: „Hozza csak népét újra erre,
vizet azt szűrőszőlhet bőven!”
S azt mondják: „Hogyan tudná az Isten,
s van-e ismeret a Magasságos előtt?”
Lám, ezek ők: bűnösök,
idővel hatalomhoz jutottak s megelégtültek.*

*Hiába volt, hogy szívem tisztogattam,
kezem büntelenségben mostam,
mégis, egész nap engem ért a csapás,
reggelenként fenytetés volt sorsom.
Ha ezt mondtam volna: „El akarom beszélni,
amint van”,
elárultam volna fiaid nemzetségét.
De én azon voltam, hogy megismerjem,
s kín volt ez szememnek,
míg nem Isten szentélyéig eljutottam,
ekkorra már megfigyelhettem:
Síkos talajra állítottad őket,
hogy rászedve bukjanak el.
Egy szempillantás alatt sóbálvánnyá válnak,
meghalnak, iszonyukban elenyésznek.
Mint álmot az ébredés után, Uram,
kineveted, midőn megmozdulsz, árnyképüket.
Mikor felforrt a szívem,
s mindez vesémbé vágott,
akkor balga voltam s nem ismertem fel,
akár a barom, olyan voltam színed előtt.*

*És én mégis mindig nálad maradok,
jobbomat ragadtad meg.
Tanácsoddal vezetsz,
s végül dicsőségben magadhoz veszel.
Kim van énnékem a mennyben?
Nálad nem vágyom a föld után.
Húsom és szívem elenyészik,
szívem sziklája, osztályrészem, Isten megmarad örökre.
Hiszen, akik távol vannak tőled, elvesznek,
hallgatsz azoknak, kik paráznamód elszakadtak tőled.
Számomra Istenhez közeledni a jó,
oltalmamat beléd, Uramba helyeztem:
hogy minden művedet elbeszéltem.*

Martin Buber: *Das Herz entscheidet*. (In: Siegfried Foelz Hrsg.: *Der verborgene Gott in der Offenbarung*, St. Benno Verlag, Leipzig, 1973. 28–39. old.)

Ahhoz a zsolttárhoz térek ma ismét vissza, amelyet annak idején Franz Rosenzweig temetésekor mondtam el, kívánsága szerint.

Mi az hát, ami ebben a leírásból, elbeszélésből és vallomásból álló költeményben annyira vonz engem, s csak egyre jobban, amint öregszem? Úgy gondolom, az, hogy egy ember számot ad élettapasztalatának valódi értelméről, s hogy ez az értelem közvetlenül érinti az örökkévalót.

Hiszen a világról gyűjtött tapasztalatainkat – s jobbára épp a legfontosabbakat – lassacskán értjük csak meg. Előbb elfogadjuk belőlük, amiről úgy látjuk, nekünk kínálják; kimondjuk, „nézetté” csomózzuk s úgy véljük, a világ birtokosai vagyunk. Ám kiderül, hogy amit e nézetben „néztünk”, merő látszat. Nem mintha tapasztalatunk csalna, csak éppen úgy használtuk fel, hogy nem hatoltunk mélyére. S honnan tanuljuk meg az alapok megközelítését? A mélyebb tapasztalásból.

A zsolttárban megszólaló férfi elbeszéli, hogyan járt végére tapasztalatai jelentős részének. Azokról a tapasztalatokról van szó, amelyek így tanúskodnak: a rossznak jól megy a soruk.

Úgy tűnik, nem a tulajdonképpeni Jób-kérdés vetődik fel – miért megy rosszul a jók sora? –, hanem épp a megfordítottja. Az, amit először s legpontosabban Jeremiásnál találunk megírva: Miért visz sikerre a bűnösök útja? A zsolttárban ennek elbeszélését mégis olyan mondat előzi meg, amelyben – ha jól szemügyre vesszük – a Jób-kérdés rejlik. E mondat, a zsolttár mottója, így hangzik: „*Bizony, jó az Isten Izraelhez, | azokhoz, kik szívükben tiszták*”.

Természetesen nem a személyes boldogság vagy boldogtalanság kérdése ez, hanem Izrael boldogságáé vagy boldogtalanságáé. De a Jób beszéde mögött bűvő tapasztalat szintén nem csupán személyes, amint azt több mindenből látjuk majd, hanem Izrael szenvedésének megtapasztalása is egyben, azé a katasztróféé, amely a babiloni száműzetéshez vezetett: a katasztrófa kezdetének élménye. Így talán csak az szólhatott, aki felmérte a személyes szenvedés mélységeit; de izraeli férfi ő, aki inségének legkeserűbb órájába, személyes szenvedésébe Izraelét is belesűrítette, minden reá rótt szenvedést Izraelként szenvedett át. A személy sorsában népének sorsa gyülemlik fel, benne lesz igazán nyilvánvalóvá. Ezért a mi zsolttárosunk is – akinek a személy sorsáról kell szólnia – Izrael sorsával kezdi. Bevezető mondata mögött ez a kérdés áll: Miért megy rosszul Izrael sora? S válaszol is azonnal: Mégsem! Bizony, hogy jó az Isten Izraelhez. Majd magyarázatként: Azokhoz, kik szívükben tiszták.

Ez első pillantásra azt jelenthetné: csak Izrael tisztátalanjaihoz nem jó az Isten, Izrael tisztáihoz viszont jó, ők a „szent maradék”, az igaz Izrael, öhozzájuk jó. Ez azonban arra engedne következtetni, hogy e maradéknak jól megy sora. A kérdező viszont épp abból a tapasztalatból indul ki, hogy Izraelnek rosszul megy, s bizonyára ez a rész sem kivétel. Az előbbi módon értelmezett válasz tehát nem volna válasz.

Mélyebbre kell hatolnunk a mondat értelmében. A kérdező, abból a tényből, hogy Izraelnek rosszul megy sora, így következtet: Isten tehát nem jó Izraelhez. Így azonban csak az következtet, akinek szíve nem tiszta. Az, aki tiszta szívé, az, aki szívében megtisztul, nem juthat ilyen következtetésre. Hiszen meg kell tapasztalnia Isten feléje irányuló jóságát. Nem azt jelenti ez, hogy Isten jóságával fizet neki, hanem azt, hogy a tiszta szívnek megnyilatkozik Isten jósága: tapasztalja Isten jóságát. Ha Izrael tiszta szívé, ha szíve megtisztul, tapasztalni fogja Isten jóságát.

A választóvonal tehát nem a vétkező és nem vétkező emberek közt húzódik, hanem a tiszta szívűek és a tisztátalan szívűek között. Ha a bűnös szíve megtisztul, ő is megtapasztalhatja Isten jóságát, mely megnyilatkozik előtte. Annyira tapasztalja meg Izrael Isten jóságát, amennyire megtisztítja szívét. Ebből megérthetjük mindazt, amit a zsolttár a bűnösökről mond: „bűnös” az, aki akarattal kitar szíve tisztátalanságában.

A szív állapota dönti el, igazságban él-e valaki – melyben megtapasztalható Isten jósága – vagy a látszatban –, melyben az emberek azt a tényt, hogy valakinek „rosszul megy sora”, összecserélik azzal az esztelen elképzeléssel, hogy Isten nem jó hozzájuk. A döntő: a szív lényegi állapota. A zsolttár uralkodó szava tehát a hatszor visszatérő *szív* szó.

A beszélő – miután az alaptételt kimondta, azokról a tévutakról szól, amelyeken életében már végigment. Nap nap után látta a „bűnösök” jó sorát, hallotta hengegésüket, s e tapasztalat a kétségbeesés, a hitevesztettség szakadékát tárta fel előtte: már-már nem tud hinni az élő s az életben tevékeny Istenben: „Mégis, csaknem megbicsaklott lábam, kevés híján botladozott léptem”. Odáig jutott, hogy féltékenység fogja el a „bűnösök” kedvező helyzete láttán. Érzése nem irigy-

ség, hanem féltékenység: Nyilván őket – s épp őket! – szereti jobban az Isten! Hogy ez csak ugyan így van, abból is kitudjuk, mennyire védettek a sorscsapással szemben. Őket nem szorongatja sorsuk, mely minden más embert kényszerít s körülzár. „Emberi gyötrelmet sosem tapasztalnak, embert érő csapás sosem sújtja őket.” Ezért úgy érzik, mindenkit felülmúlnak, „egészséges, hájas” bendőjükkel büszkélkednek mindenfelé, s szemükbe tekintve – mely arcuk hájából pislog elő – meglátni „a szív mesterkedéseit”, a góg és kegyetlenség vágyképeinek vonulását. A felebarát világához pöffeszkedés, álnokság, elvetemült bívóvíz fűzi őket. „Elnyomást hirdetnek fölényeskedve, szájukkal az eget érik.” A zsoldáros két, ismertnek feltételezett s jellemző mondást idéz arra vonatkozólag, amit az égnek emelt száj képe amúgy is éreztet. Az egyikben – amelyet az „Ezért így szólnak...” jelentésű *ezért*-tel vezet be – a bűnösök Istennek s az ő népének kapcsolatán gúnyolódnak. Az ekképp kacagók nyilván palesztinai latifundium-tulajdonosok. Azon évődnek, hogy ime, most a vagyontalan nép is hazatér a száműzetésből, amint megjövendöltetett (*Iz 41,17 sk.*): „vizet szürcsölhet bőven!” Más úgysem találhatnak, legfeljebb annyit tehetnek, hogy a beszélők szolgálatába szegődnek. A másik szólásban láthatóan a hozzájuk intézett szemrehányásra válasznak. Intést kaptak: Isten látja és ismeri elkövetett gaztetteiket. Az ég Istenének azonban más dolga is van, mint az, hogy e földi ügygel-bajjal törődjék. „*Hogyan tudná az Isten, | s van-e ismeret a Magasságos előtt?*”

Isten magatartása megerősíti őket. Jóleső biztonságban élnek világukat, „hatalomhoz jutottak s megalégtültek”.

Ez volt a zsoldár első szakasza, benne súlyos élettapasztalatát s a rosszak boldogulását mondta el a zsoldáros. Most azonban áttér annak elbeszélésére, hogyan változott homlokegyenest ellenkezőjére e tapasztalatról alkotott felfogása. Bár saját szenvedésének s a gonoszok vigyorgó jólétének ellentétét újra meg újra át kellett élnie, most mégis felülkerekedik rajta. Mert nem illendő szüntelenül hasonlítgatnom – hiszen a magam szíve sem tiszta!

Hozzálat, hogy megtisztítsa – mindhiába. Ha el jut is addig, hogy „kezét büntelenségben moshatja” (s ez semmiképp nem jelenti az önigazolás érzését vagy cselekedetét, hanem a valódi, a lélek küzdelmével megszerzett „magasabb” tisztaságot), a csapás mégis tovább tart. Most mint leprát érzékeli önmagán. S miként a bibliai ember a leprát ég és föld megzavart kapcsolataért kijáró büntetésnek tekinti, úgy köszönt zsoldárosunkra is minden reggel, minden egyes emésztő gyötrelemben átvészelt éjszaka után a gondolat: Hiszen ez büntetés – mivel érdemeltem ki? –, s szenvedésének ismét a gonoszok szerencséjének förtelmes rejtélye mutat tükröt.

Ekkor környezi meg a kísértés, hogy – Jóbhoz hasonlóan – ő is Istent hibáztassa, hogy „kimondja az igazságot”. De legyőzi, úrrá lesz rajta. A győzelmi tudósítás szóbeli megfogalmazása a lehető legerőteljesebb: a zsoldáros felkiált Istenhez. Felhagy a tárgyilagos számvetéssel, megszólítja Istent. Ezt mondja: ha belső ösztönzésre hallgatok, ha kimondom, hogyan látom az emberek világát vezetésed alatt – „elárultam volna fiaid nemzetségét”, Isten fiainak nemzetségét. Akkor még nem tudta, hogy Isten gyermekei a tiszta szívűek – most már tudja. Őket árulja el, ha lázadozik, ha vádaskodik Isten ellen. A tiszta szívűek nem panaszkodnak, kitartanak a szenvedésben. Úgy csengenek ezek a szavak, mintha kimondójuk szembeállítaná „Isten fiait” a panaszkodó „Isten szolgájával”, Jóbbal. Még azokban az órákban is hallgatott, midőn az embervilág ellentétei megtisztult szívébe égtek. Most azonban gondolatának minden erejét arra áldozza, hogy „megismerje”. Arra készíti a lélek szemeit, hogy áthatoljanak az elméjét burkoló sötétségben. De nem észlel egyebet, mint újra csak s mint mindig ugyanazt az ellentmondást, s ez észlelés is úgy tetszik előtte, mint a minden emberre, a tiszta szívűekre is kirótt gyötrelmem. Csak a „bűnösök” nem szenvednek. Ő is tiszta szívű lett, mégsem tudja belátni, hogy „jó az Isten Izraelhez”.

„Mignem Isten szentélyéig jutottam” – itt történik meg ennek a példa értékű életnek valódi fordulata.

Akinek megtisztult a szíve, az megtapasztalja, hogy jó hozzá az Isten. De nem mint a szív megtisztításának következményét tapasztalja meg, hanem mert a szív csak tisztán juthat a „szentély” közelébe; s itt nem a jeruzsálemi templomra, hanem Isten misztériumaira gondol. Az ellentmondás értelme csak az előtt nyílik fel, aki Isten mélységéhez közelít.

E valódi értelem – amelyet a zsoldáros az ellenfélre, a „bűnösre” tekintve mond ki, miként a bevezető szavakban a „tiszta szívűekről” szólva teszi – nem az, hogy a jelenlegi állapotot felváltja majd egy másik, egészen más jellegű, jövődöbéli állapot. Az itt következő szavakat túlonúl

könnyen így értheti s félreértelmezheti olvasójuk. Nem arról van szó, hogy a „végén” a jóknak jól s a rosszaknak rosszul áll majd a világ, hanem – a modern gondolkodás nyelvén – arról, hogy a gonoszok léte nem valódi lét, s „végül” annyi változást hoz csak, hogy nemlétük, amelynek sejtelmét mindaddig sikerült elnyomniuk, egyszerre elnémíthatatlan tapasztalattá lesz. Életük „síkos talajra” állítatott, arra rendeltetett, hogy „rászedve bukjon el”, kisiklást szenvedjen, saját semmiségének tudatába rohanjon. S míg mindez „egy szempillantás alatt” megtörténik, rájuk szakad az iszonyat, odavesznek a borzalmak örvényébe. Isten felébred, lerázza az álmot s megvetően tekint az elröppenő árnykép után.

Midőn a zsolttáros a szent misztériumhoz közelített s bepillantást nyert oda, ahol eloszlik minden ellentmondás, ismét nem a tudósító szavával szól, hanem – kilépvé az összefüggésből – Urát szólítja. S ugyanezen megszólításban kemény önbírálattal ismeri el, hogy akkoriban tévedése is nyilvánvaló volt előtte, tévedése, amelyben mindaddig élt s amelytől szenvedett:

*Mikor felforrt a szívem,
s mindez vesémbé vágott,
akkor balga voltam s nem ismertem fel,
akár a barom, olyan voltam színed előtt.*

A „színed előtt” kifejezéssel érezhetően lezárul a zsoltár középső része s a rákövetkező, utolsó rész veszi át a szót. A *leírás* és *híradás* után, ezek lezárásaként, a *hitvallás*. Az utolsó rész elején az erős érzelmi nyomatékú „És én . . .” kezdés áll: „És én mégis mindig nálad maradok”. Isten nem számítja be a tisztává lett szívnek, hogy korábban föl-fölfortyant. A tévelygő, küzdő szív is bizonyonnyal színe előtt volt, hiszen, aki Istenért küzd, nincs távol tőle, még ha úgy érzi is, hogy nagy messzeségbe üzetett Istentől. Ezt kell megtanulnunk abból a kinyilatkoztatásból, amelyet Jób a viharból kapott, midőn eljött végső kétségbeesésének (30, 20–27), de egyben legnagyobb készenlétének (31,35–37) órája. Jób könyvétől eltérően pedig annyit kíván még tanítani a zsolttáros, hogy az Isten színe előtti létezés nyilvánvaló lesz a küzdő számára, mégpedig abban az órában, amelyben – nem engedve félrevezetni magát kétségtől és kétségbeeséstől – szíve megtisztul: Isten „szentélyébe” hatol. Aki tiszta szívvel közelít az isteni titok felé, az megtapasztalja, hogy mindig Isten előtt van.

Ez kinyilatkoztatás. Alapjában értenék félre, ha valami jámbor érzésre gondolnánk. Embertől nem eredhet állandóság, csak Istentől. A zsolttáros megtapasztalta: Isten és ő mindig egymásnál időznek. Tapasztalatát azonban nem mondhatta ki isteni szöként. Az Őstörténet elbeszélője kimondatja Istennel, kimondatja az atyáknak és a nép első vezetőinek: „Veletek vagyok” – s ebbe félreérthetetlenül belecseng a „mindig”. Ilyen hírt többé nem hallunk, csak ritkán szólal hasonló a késői próféciákban. Az egyik zsolttáros megszólítja ugyan Istent: „Velem vagy . . .” (23,4), de amikor Jób arról beszél, hogy ifjúságában vele volt az Isten, épp a „mindig” hiányzik. A mi zsolttárunk beszélő alánya kifejezetten felhasználja – először és egyetlenként –, de már nem azt mondja: „Velem vagy”, hanem: „Én mindig nálad maradok”. Ezt mégsem meritheti önnön tudatából, megérzéséből, hiszen ember nem képes rá, hogy állandóan Isten felé fordulva legyen jelen Isten előtt. Kinyilatkoztatásból tudja, hogy Isten mindig vele, nála van.

E középponti tapasztalatot nem meri a zsolttáros Isten szavaként elbeszélni. Inkább mint Isten gesztusát mondja el: Isten megragadta jobb kezét. A „fiak nemzetsége” kifejezéssel összhangban így egészíthetnénk ki: mint atya fogta meg kisgyermeke kezét, hogy vezesse, kézenfogva. Pontosabban: úgy, amint az apa a sötétben megfogja kisgyermeke kezét, bizonyonnyal azért, hogy vezesse, de mindenekelőtt, hogy a félelmetes homályban saját testmelegét éreztesse: ő, az apja, mindig vele van. Rögtön ezután persze a vezetés is előkerül: „Szándékos szerint vezetsz engem”. Talán úgy kell értenünk ezt, hogy a beszélő elvárja Istentől: életének változó helyzeteiben Isten mindig adjon tanácsot, mit tegyen vagy mit ne tegyen? Ez annyit jelentene: a zsolttáros meg van győződve róla, hogy immár állandó orákuluma van, ki felmenti őt az egyéni vállalástól, döntéstől. Jőmagam, mivel annyira komolyan veszem az embert, amennyire komolyan vehetem, nem merném így érteni. Úgy tűnik, Isten vezető tanácsadása nem más, mint a tiszta szívűeknek önmagát kinyilatkoztató isteni jelenlét. Aki tudatára ébred e jelenlétnek, az élete változó helyzeteiben másként cselekszik, mint az, aki előtt észrevétlen marad. A tanács: maga a jelenlét. Isten annyi-

ban ad tanácsot, amennyiben tudtul adja, hogy ott van. A sötétből világosságra vezette gyermeket: immár fényességben járhat. De lába, lépte irányítása alól nem kapott felmentést. A nyílt bepillantás – amellet, hogy élettapasztalatának új értelmet adott – magát az életet is átalakította. Sőt, átformálja a halál perspektíváját is. Az „élet megvertjei” számára a halál torkolat volt csupán, amely felé a szenvedés árja hömpölyög. Most azonban maga is áramlássá lesz, amelybe Isten, a mindig jelenvaló, a kézenfogó, a jó – felveszi az embert. Elvétetésnek, Istentől való föl-emeltetésnek ábrázolják a legendaelszólók az élő Illés elragadtatását. A zsoldárosok a csodás történet területéről a személyes hit személyes kifejezésének területére ültették át az ábrázolást. A 99. zsoldárban – amely mind nyelvét-stílusát, mind tartalmát tekintve rokon a miénkkel – így halljuk ezt: „Lelkemet Isten váltja meg a Seólnak, a sír birodalmának karmaiból, midőn föl-emel”. Az elragadtatás misztikus elképzeléséből mi sem maradt. De nemcsak abból: az égből sem. Szó sincs arról, hogy halála után az égbe jut az ember. S amint én látom – egyébként sincs erről sehol sem szó az „Öszövetségben”.

Ennek persze látszólag ellentmond a zsoldárban a „szándékod szerint vezetsz engem” szavakra következő mondat. Nekem magamnak is ellentmondásnak tetszett, amikor fordítottam: „s végül felveszel a dicsőségbe”. Ezért a tolmácsolásért viszont ma már nem merném vállalni a felelősséget. Az eredeti szövegben három szó áll. Az első – „amidőn” – egyértelmű: azután, miután életem fennmaradt részében tanácsoddal vezetél, azaz: életem végén. A másodiknál viszont már szigorúbb vizsgálódásra van szükség. Számunkra, akik egy későbbi halhatatlanság-tan képzeletvilágában nőttünk fel, szinte magától adódik a „veszel” efféle értelmezésre: „föl-emelsz, fölveszel”. Az egykorú olvasó vagy hallgató azonban nem értett egyebet rajta, mint „elveszel”. De nem áll-e mindezzel szöges ellentétben a harmadik szó: a „kabód”? Nem azt mondja-e ki, hogy „hová” vétetem? „A dicsőségbe”, a glóriába? Korántsem. Ha így értjük, akkor hagyjuk, hogy félrevezessen bennünket a „venni” ige „felvenni” értelmezése.

Nem az egyetlen hely ez az írásban, ahol összetalálkozik halál és dicsőség. Izajásnak Babilon holt királyáról szóló énekében – a király egykor mint hajnalcsillag kívánczolt az égre – ez áll: „A föld nemzeteinek királyai mind dicsőségben pihennek, ki-ki saját sírjában, de téged messze kivetnek sírodból”. Megtagadják tőle a dicső sírhelyet, mert országát tönkretette, népét pusztulásba vitte. A többiek, akik becsülettel véghezvitték életük feladatát, dicsőséget kapnak a halálban.

A „dicsőség” – a héber szó alapértelme szerint egy lény belső „súlyának” kisugárzása – itt a halál földi oldalához tartozik. Ha életem Istennek, „kabód”-ban életem le, mondja zsoldárosunk, létem beteljesedésében fogok meghalni: s a kabódban nem a Seól kigyói vannak majd rám, hanem a te elfogadó kezéd. Hiszen – mondja egy másik, műfajában ugyancsak rokon zsoldár – „nem hagyod lelkem a Seólnak”.

Nem a mennyei boldogság birodalma áll szemben a Seóllal, a pusztulás birodalmával – amelyben, egy későbbi szöveg (a Prédikátor) szerint sem tevékenység, sem tudat nem létezik –, hanem Isten áll szemben a lényegétől megfosztott léttel. A „bűnösök”, közvetlenül életük végeztével, megtapasztalják semmi-létüket, a „tisztá szívűek”, rögtön életük végén, megtapasztalják Isten létét.

A felvétetésnek ezt az értelmét világítja meg a zsoldáros e felülmúlhatatlanul tiszta felkiáltásban: „Ki van énnekem a mennyben?” Nem törekszik halála után az égbe jutni, hiszen Isten nem az égen lakozik, az ég üres. Tudja, hogy a halálban még vágyakozni sem fog arra, hogy a földön maradjon, hiszen már most „vele” s nemsokára egészen „vele, nála” van (– a szó itt másodsor tér vissza). Ezzel nem arra gondol, amit mi személyes halhatatlanságnak nevezünk, azaz a mi halandó életünkben oly otthonos idődimenzió folytatására. „Vele, nála lenni” nem több, mint itt, ebben az életben a szétválasztottság élménye. Szigorú egyértelműséggel mondja ki a zsoldáros, amit ki kell mondania: az embernek nemcsak teste, hanem szíve is elenyészik a halálban, lelkének ez a legbensőbb, személyes „szerve”, amely annak idején „felforrt” az embertelenség elleni harcban, s amelyet addig tisztogatott, míg tiszta szívűvé vált. E legszemélyesebb lélek is oda lesz. De ő, aki valódi része, valódi sorsa volt e személynek, ő, az Isten, örök. Az ő örökkévalóságába hal bele a tiszta szívű, s ez örökkévalóság gyökerében különbözők mindennemű időtől.

A zsoldáros még egyszer visszatekint a gonosztevőkre, akiknek látása egykor úgy felkavarta. Már nem nevezi gonosztevőknek őket, hanem így: „akik távol vannak tőled”. Felismerését a leg-egyszerűbben fejezi ki: elvesznek, mivel távol vannak a léttől, Istentől.

S még egy „igen” a „nem” után, sőt még egyszer, harmadszor és utoljára az „és én”, ami itt annyit tesz: „én pedig”. „Én azonban – számomra Istenhez közeledni a jó.” Itt a jónak eme felfogásában zárul a kör. Annak, aki Istenhez közelíthet, megadatott a jó. A tiszta szívű Izraelnek megadatott a jó, mert közelíthet Istenhez. Bizony, jó az Isten Izraelhez.

A zsoltáros befejezte vallomását, de nem hagyja félbe beszédét. Mindent egy mondatban foglal össze: „oltalmát”, rejtekhelyét, „Urába helyezte”. Őbenne rejtezik. Most, legvégül, változtatlanul Istenhez fordulva, kimondja azt a feladatot, amely szorosan kapcsolódik mindehhez. Önmagára róttá, Isten róttá órá: „hogyminden művedet elbeszelem”. Egykor ösztönzést érzett a látszat hirdetésére – s ellenállt. Most tudja, hogy a valóságot kell hirdetnie. A valóságot, Isten művét. Első híradását, az Istennek őrajta véghezvitt művéről szólót, ebben a zsoltárban küldte el.

Látszólag két fél áll szemben a zsoltárban: a „tiszta szívű” és a „gonosz”. De nem így áll a dolog. A „bűnös” nyilvánvalóan emberféle. A másik azonban nem. Közülük az egyik „baromhoz hasonló”, de megtisztítja szívét, s ime, Isten tenyerén hordozza. Nem emberi állapot. Az ember nem „tisztább”, csak tisztábbá válhat. Lényegében csak akkor tiszta, ha azzá vált, s akkor sem tartozik sajátos embercsoporthoz. A „bűnösökkel”, azaz a rosszakkal nem a „jó” állnak szemben. „Jók” nincsenek, csak Jóság van. A Jóság – mondja a zsoltáros – nem más, mint Isten közelsége. Nem azt mondja, hogy az Isten közelében élők jók, hanem a gonoszokat Istentől távoliaknak nevezi. A modern gondolkodás nyelvén ez azt jelenti, hogy vannak emberek, akiknek nincs részük a létezésben, de nincsenek olyanok, akik a létezés birtokolnák. Birtokolni nem lehet, csak részesedni benne. Az ember a létezés ölen nyugszik, és csak közelíthet hozzá. A „közelség” nem más, mint ez a „közelebb kerülés”, közeledés mindaddig, amíg az ember él.

A halál – az étellel együtt – a közelség és távolság dinamikáját is széttöri. A halállal eltűnik a szív, az az emberi benső, amelyből a képzelet mesterkedései erednek, s amely forrongva követeli a magáét, de amely megtisztulhat, folttalanná válhat. A különálló lelkek elenyésznek, s elenyész a különállás. Vele tűnik a lélek megélt idő, nincs tudomásunk róla, hogy tovább tartana. Csak a „szikla”, a szív menedéke, az emberszívek sziklája nem enyészik el, hiszen nem időben áll fenn. A világ ideje elmúlik az örökkévalóságban, de a létező ember halála átlépés az örökkévalóságba, a teljes létezésbe.

MÁRTONFFY MARCELL fordítása

Juszt László–Zeley László: A NYUGTALAN ÉRTELEM. Az emberi *önismeret* tudományos eszközei rohamléptekkel fejlődtek az utóbbi száz évben. Ugyanez korántsem mondható el e tudományos eszközök *közismeretéről*. A rengeteg félrehallás, félreinformáltság folytán tévhitek terjednek tova, a sarlantárság itt-ott a tömegkommunikáció támogatását élvez, az okkultizmus apostolainak gyakorta áldozatul esik az őszinte hit, a remény és a józan ész. Ezért köszöntjük őszinte örömmel az ismert rádiós szerzőpár újabb könyvét, amelyben az értelmünket és érzelmünket nyugtalanító jelenségeket veszik górcső alá. Míg előző kötetük, *A halál egészen más...*? jó pár, az élet véges voltával kapcsolatos kérdést megválaszolatlanul hagyott, addig ezúttal pontosabb képet kapunk a vizsgált témákról: a hétköznapi okkultizmusáról, a szerelmi-szexuális élet kultúrájáról, az elmekörtan ellentmondásairól, az álomfejtésről, a gyász lélektanáról.

A párbeszéd a legtöbb esetben kerekasztallá szélesül, olyan neves tudósok és gyakorló szakemberek szólnak meg az interjúkban, mint Buda Béla pszichiáter, Hermann István filozófus, Hirschler Imre nőgyógyász, Mátrai László filozófiatörténész, Nyíri Tamás teológus – hogy csak néhányat említsünk a rangos névsorból. De nem kevésbé érdekes azok válasza sem, akiket a mindennapi életben elterjedt felfogásról és praxisról faggatnak a riporterek: a bolti eladó, aki „mellesleg” jóslással foglalkozik, a spiritiszta jogász, az öröm nélküli szerelmet viselő asszony és a többiek. Tanulságosak a levelek is, amelyeket a rádióműsorok elhangzása után kaptak a szerkesztők, s amelyek szellemes csokorba szedve árulkodnak hiteink, nézeteink változatosságáról, folytonos hullámmászásáról. (*Medicina*, 1982)

B. B. A.

K
Ö
N
Y
V
J
E
L
Z
Ő